

H.C. Ørsteds tale ved åbningen af Den Polytekniske Læreanstalt

Taler

H.C. Ørsted
Fysiker og kemiker

Dato

5. november 1829

Sted

Den Polytekniske Læreanstalt,
Studiestræde/Skt. Pedersstræde

Omstændigheder

En Tale holden ved den polytekniske Læreanstalts Indvielse, den 5te November 1829, i Kong Frederik den Sjettes Overværelse

1 Stormægtigste allernaadigste Konge!

Den Indretning, hvis Stiftelse vi her høitideligholde, henhører til dem, som Europas nyere Dannelse har fremkaldt. I alle oplyste Lande har man enten
5 indført saadanne Læreanstalter, eller arbejder man derpaa. Deres Majestæt vilde ikke, at Danmark, der staaer paa et saa hæderligt Trin af Oplysning og Dannelse, heri skulde blive tilbage. Deres landsfaderlige Øie havde allerede været henvendt paa disse Indretninger fra deres Begyndelse, og da Erfaring havde bekræftet det Haab, man maatte gjøre sig derom, besluttede De at føie dette vigtige Led til
10 den Række af velgjørende Foranstaltninger, for Videnskaberne, Kunsterne og den almindelige Dannelse, som det taknemmelige Danmark allerede skylder Dem. Det er en kjær og glædelig Pligt, mit Embede paalægger mig, at være Ordfører ved denne Høitidelighed. En om Sagens Vigtighed mere overbeviist, for dens Udførelse mere begeistret, tør jeg sige, at Lodden ikke kunde truffet.
15 Hvor levende skulde jeg ikke i denne Time ønske mig i Besiddelse af en Kunst og Talerfærdighed, der svarede til denne gode Villie! Dybt føler jeg, at det er for min Konge, jeg skal tale, i Nærværelsen af de høie Prindser af Kongehuset, af saa mange af min Konges høitbetroede Mænd og Fædrelandets oplyste Borgere. Hvor tør jeg haabe at opfylde de Fordringer, en saadan Høitid medfører! Kun
20 den Tanke, at det er mit Embede, der kalder mig til et Forsøg uden for min egentlige Virkekreds, indgyder mig den Tillid, at min Iver for den vigtige Sag vil regnes mig tilgode, hvor mine Evner ellers alt for meget findes under Formaalet.

Over Naturvidenskabens i alle Grene af Statshuusholdningen dybt indgribende
25 Vigtighed, altsaa ogsaa over Nyttens af Indretninger til dens Udbredelse, har Europa allerede afstemt efterat have hørt Erfaringens Vidnesbyrd. Dersom

Nogen endnu kunde have Tvivl, vilde det dog ikke mere være Tid at forsvare Sagen med Ord, da vi nære det sikke Haab, at kunne gjøre det ved Handling. Derimod vil jeg forsøge at henlede Opmærksomheden paa en hidtil mindre fremhævet Side af Gjenstanden, nemlig: den store Indflydelse, en Lærestalt, som vor, vil kunne udøve paa den almindelige Dannelse og Oplysning; hvorved det da tillige vil vise sig, at denne aandelige Udvikling maa bidrage til Kunstflidens og Næringsbrugenes Forædling, og overalt til det Heles Velværen.

Den experimentale Naturvidenskab, paa hvilken alle vor Lærestalts Bestræbelser ere ligesom indpodede, kan ikke rose sig af nogen ærværdig Ælde. Den er tilfreds med at tage Plads blandt de nye Videnskaber; og mindes gjerne, at dens Fødsel maa regnes fra Videnskabernes store Gjenfødselsalder. Men just formedelst dens Nyhed er den Indflydelse, den har udøvet, kun en ringe Deel af den, vi have at vente deraf; thi deels er den endnu saare langt fra den indvortes Fuldkommenhed, hvortil den i Aarhundredernes Række vil kunne hæve sig, deels har Menneskeslægten endnu kun tilegnet sig de færreste af de Velgjerninger, den tilbyder dem. Uagtet de store Forbedringer, vor Videnskab har frembragt i alt, hvad der hører til vor legemlige Velværen, og hvorved Europa i det sidste Par Aarhundrede tildeels har faaet en ny Skikkelse, tager jeg dog ikke i Betænkning at fremsætte denne Paastand; men endnu mere gjelder den om vor Tales egentlige Gjenstand, den experimentale Naturvidenskabs Indflydelse paa Aandsudviklingen. Vist nok er det, som heri allerede er udrettet, ikke at ansee som ubetydeligt. Hvor meget har den ikke bidraget til at forjage Overtroen! lad det end undertiden være skeet, at en alt for vidt dreven Iver kaldte Meget Overtro, hvis Grunde man paa et vist Kundskabstrin ikke fattede, saa ophører dog hiin Sjelesygdoms Udryddelse ikke at være en udmærket Velgjerning; thi aldrig kan det komme i Samklang med det Gode, at tilskrive en mægtig Ufornuft, hvad der frembringes efter den evige Fornuftorden, Mørkets Magter, hvad der kommer fra Lysets Fader. Nei, Overtroens Herredømme skader alle, fra Fyrsten til den ringeste Undersaat; selv Mørkets Venner skader den, saa lidet de endog ane det.

Langt mere vigtig er dog den dannende Indflydelse, vor Videnskab har havt ved den Mangfoldighed af Opdagelser, hvori en overfladisk Betragter blot vilde see nye Kundskaber om enkelte Naturmærkværdigheder. Da den udvidede Menneskets legemlige Synskreds ved de kunstige Seeredskaber, udvidede den da ikke tillige hans aandelige? thi maatte det ikke udvide hans Begreb om Tilværelsen, naar han erfarede, at Planeterne ere Kloder, som vor, tildeels

ledsagede af Maaner, lig vores, og vxlende med Dag og Nat, Sommer og Vinter, ligesom vor Klode? Maatte ikke en ny Forestilling om Naturens skjulte Herlighed opvækkes, da man i Legemernes mindste Dele saae den samme Mangfoldighed af Former og Bevægelser, som man ellers kun var vant til at see i
70 Rum af betydelig Udstrækning? hvilken Sum af rigtige Forestillinger er ikke bleven udbredt blandt Menneskene, ved de sidste to Aarhundreders Opdagelser over Luften: i det Barometret viste os Luftens Tryk, og siden hjalp os at maale Bierges Høider og Grubers Dybde: i det Luftpompen lærte os at prøve Tingenes Forhold i det tomme Rum: i det Luftskebet førte Mennesker gennem Skyerne,
75 høit over de Egne, hvortil Ørnens Flugt formaaer at hæve sig: i det Luftveiningerne fuldendte vor Overbeviisning om Luftens Deelagtighed i alle Legemlighedens Egenskaber? Hvorledes har ikke Thermometret berigtiget vor Følelses ofte vildfarende Angivelser, og bragt os til den Indsigt, at saavel den Mening, at Menneskene i fordums Dage havde nydt en mildere Himmel, som
80 den, at de havde været en strengere underkastede, ere lige grundløse, og at Naturen i Henseende til Varmeskifterne har den samme ophøiede Stadighed i sin Gang, som i alle dens øvrige Værker? Dog jeg vilde komme for langt fra min Gjenstand, om jeg vilde fremstille alle de oplysende Exempler, Læren om Varmen frembyder. Jeg vover overalt ikke at borttage mere af den indskrænkede
85 Tid med at udføre Exempler; naar jeg blot endnu nævner Electricermaskinen, Tordenlederen, Dampmaskinen, Prismets Regnbuefarver, Galvanis og Voltas berømte Opfindelser, saa vil Enhver paa een Gang finde mange Strengte i sine Indsigters Harmonie berørte, og let kunne udføre hvad her er antydet.

90 Men saamegen Betydning, der endog ligger i alt Dette, saa vover jeg dog at gjentage den Paastand, at vor Videnskab endnu kun har begyndt at vise den Indflydelse, den kan have paa Menneskeslægtens Udvikling.

Jeg haaber, at vor Begeistring for Naturvidenskabens dannende Indflydelse ikke
95 skal befindes at være en tom og grundløs Iver, men en i Tidsalderens Udvikling vel begrundet Stræben. Andre Videnskaber have hidindtil med en Overvægt, der grændsede til Eneherredømme, fremledet Menneskenes Aand paa sin Udviklingsbane; vi ville ikke glemme, hvad Stort de have udrettet; vi ville ikke heller forlade vore gamle Lærere, som om de nu vare forældede og ubrugbare;
100 men vi ville heller ikke overse, at enhver Udvikling for sig selv alene er eensidig, og at denne Eensidighed, bragt til en vis Yderlighed, er farlig. Naar man undtager de sjeldne Mennesker, der modnes til den dybeste Indsigt, vil en vis eensidig Fuldendthed og Forfining lede til en Overspænding, der atter let gaer

105 over til Slappelse og Overmættelse. I denne Tilstand griber man efter det
Overnaturlige, det Unaturlige, det sygeligt Opskruede, og forsmaaer det Sande,
Eenfolde og Sunde. Vor Tidsalder bærer kjendelige Spor af denne falske
Retning, og vilde bære endnu langt flere, dersom ikke Naturvidenskaben
gennem et Par Aarhundreder havde udstrøet en Sæd blandt Aanderne, der ei er
110 bleven ganske uden Frugt. Den sætter en kraftfuld, ved utallige Erfaringer
støttet Viden imod Sværmeriets umandige Udskeielser; og havde den ikke været
saa fast og urokkelig, skulde vi allerede have seet Astrologie, Magie og alle
Indbildningens Misfostere fra Middelalderen, satte paa Fornuftens Throne,
opløftede derpaa af en foregiven poetisk, philosophisk eller religiøs Aand.
115 Enhver, som har lagt Mærke til Tidernes Tegn, og kjender Naturlæren, vil føle,
hvormeget den endnu vil kunne udrette; thi Intet kan være mere sjelestyrkende
end den store Sandhed, som denne Videnskab ikke blot lærer, men beviser, ikke
blot beviser, men fremstiller klart for vor Beskuelse, at Naturen retter sig efter
evige Love, og at disse Love ganske ere beskafne som en uendelig fuldkommen
120 Fornufts Forskrifter, saa at Naturens Ven lever i en bestandig Fornuftbeskuelse
af den i Alt nærværende Guddom. Denne Vane at have den evige Fornuft i
Naturen for Øine indgyder en Modbydelighed for alt Sværmeri, og fylder Sjelen
med en rolig og klar Tillid, der gjør Mennesket frimodigt og fyrigt til vigtige
Foretagender.

125

En sand Aandforfriskning ligger der ogsaa i Naturlærens uophørlige
Fremskriden ved de mangfoldige Opdagelser; den bringer Sandhedens Ven
hvert Aar nye Glæder, og tillader ikke Vildfarelsen at blive gammel. Hvilken
Seier har ikke i denne Henseende vor Tidsalders Naturvidenskab vundet for
130 Sandheden? qDer gaves en heel Skole, tildeels af meget aandrige Mænd, hvis
Bestræbelser for Videnskabernes Forbedring vi ikke ville miskjende, men som
med det forvovneste ungdommelige Overmod vilde omskabe Alt. De stræbte at
bringe den experimentale Naturvidenskab i Udraab for at være død og uden
sand Kraft til at opfatte Naturen. Hvorledes hævdede vor Videnskab sig? Den
135 gjorde en Række af Opdagelser over Lyset, over Jordarternes metalliske
Bestanddele, over de matematiske Forhold i Grundstoffernes Forbindelser,
over Magnetismen o. s. v., hvorom hine Forhaanere Intet havde opdaget, men
vel drømt Meget, som lidet passede med de nye opdagede Kjendsgjerninger.

140 En særdeles vigtig Eiendommelighed ved den Dannelses, den experimentale
Naturvidenskab giver, er, at den leder til Handling. Tilbøieligheden til at leve i
almindelige Betragtninger og aandelig Beskuelse er fornemmelig overveiende i

saadanne Lande, hvori Erfaringsnaturvidenskabene, og især den experimentale,
145 senest har begyndt at gribe kraftigt ind i Livet, medens den øvrige Dannelse er
bragt til en sjelden Høide. Vist nok vilde det være beklageligt, naar Ingen i et
heelt Folk overlod sig til hiint, om jeg saa maa sige, blot aandelige Liv; men dette
er ikke for Alle. Der hvor Mange efterstræbe det, er det hos de Fleste en
Forkunstling, der fører dem bort fra det af aandelig og legemlig Virksomhed
150 sammensatte Menneskeliv, fra denne Bestræbelse til at sætte Fornuftens Præg
paa Omgivelsen, hvortil de fleste ere kaldede, og hvorved de paa mangfoldige
Maader kunne forskjønne sig Tilværelsen.

Vor Lærestalt giver nu det dannede Menneske en Leilighed til at blive
155 bekendt med de Naturkræfter, der benyttes i Næringsbrugene; den tilbyder
ham Øvelser i chemiske Arbejder, i Tegning, i Matematikens Brug og
Anvendelse, i Maskinlæren; den aabner ham Værksteder, hvori de vigtigste
mechaniske Kunster læres. Den giver ham en Oversigt over samtlige
Næringsbrug og disses indbyrdes Forhold. Den unge Mand, der har noget
160 Anlæg og Virksomhed, vil da ved Hjælp af de her opnaaede Forkundskaber og
Færdigheder med Lethed sætte sig ind i den Næringsbrug, han vælger. Vel vil
han endnu have Erfaringens Skole at gennemgaae; men han skaanes dog for de
Læredrengear, der afskrække saa mange dannede unge Mennesker fra
Næringsbrugen til største Skade for Landets Fremgang i Kunstflid og Velstand.
165 Hvor Faa gives der ikke blandt vore Rige, der vove at anvende deres Midler i
Kunstfliden! De have Ret, – thi de forstaae hverken at gjøre Anlæg dertil, eller
engang at bedømme de Forslag, som derover gjøres dem – men ansaaes
Naturvidenskabene og dens Anvendelse for et Studium, der egnede unge Mænd
af de høiere Stænder, vilde dette Misforhold snart ophøre, og mange Mennesker
170 sættes i en ny og gavnlig Virksomhed.

Det har ikke undgaaet Deres Majestæts Opmærksomhed, at mange
Embedsmænd vilde vorde langt mere skikkede til de dem betroede Forretninger,
dersom de havde den Art af Dannelse, hvorom her handles. De har,
175 allernaadigste Konge, ved Indstiftningen af vor Lærestalt villet sørge for
denne vigtige Deel af Bestyrelsen. Det er klart, at Sprog, Lovkundskab og
Comptoirøvelse ikke give den Embedsmand, der har en nær eller umiddelbar
Indflydelse paa Næringsbrugen, al den Forberedelse, han behøver. I det bedste
Tilfælde forskaffer han sig senere ved Aar og Erfaring nogle af de manglende
180 Kundskaber; men har han ingen Sands for Næringsbrugene, vil han let foragte
dem, som Ting, det er under hans Værdighed at kjende; og det er da meget at

befrygte, at han ikke blot vil forsømme det, der kan befordre dem, men endog ved falske Forholdsregler qvæle meget Gavnligt i Fødselen. Den derimod, der med Flid og Forstand har benyttet vor Lærestalt, vil paa sin Post medbringe Kjendskab og Kjærlighed til Næringsbrugene, og snart udfylde ved Erfaring det, som endnu manglede ham; han vil ved utallige Leiligheder være den venlige og fornuftige Raadgiver, hvor en Anden kun vilde vise sig som Magthaver; han vil ved sin Agtelse for Kunstfliden bidrage til at forjage den ufortjente Ringeagt, der staaer den saa meget i Veien; han vil grundigen kunne besvare de Spørgsmaal, som hans Konge lader ham forelægge, angaaende Næringsbrug og Landhuusholdning; og han vil kunne gjøre gavnlige Forslag saavel til Ophævelsen af Hindringer, der endnu nedtrykker en Kunstflid, som til nye Lettelser for dens Opkomst.

De Mænd, som saaledes have erhvervet sig en levende, anvendelig Kundskab i Naturlæren, ville ogsaa udbrede Smag derfor i deres Omkreds. Ingen Videnskab giver rigere Anledning til daglige Samtaler og Meddelelser; thi Gjenstandene ligge os saa nær, de frembyde saa megen Afvexling og Nyhed, de tillokke saa meget ved deres Nytte, og endeligen forvikle de ikke Menneskene saa let i Stridigheder, som andre Gjenstande for Eftertanken, der snart foraarsage Splid formedelst deres Uvished, snart formedelst den Deel, Menneskenes Lidenskaber tage deri. Denne Udbredelse af Smag for Naturvidenskaben vil give Anledning til, at vort eget Lands Natur nærmere undersøges, at dets Frembringelser bedre benyttes, og at fremmede Opdagelser hurtigere komme i Omløb.

Den Dannelse, man hidindtil ansaae som den eneste, maatte altid blive fremmed for den største Deel af den arbejdende Classe. Vor Videnskab er Næringsbrugeren mere tilgængelig; ved sin legemlige Side er den ham, om jeg saa maa sige, haandgribelig; ved sit aandelige Indhold, hvoraf en væsentlig Deel ikke fordrer overordentlige Forberedelser for at fattes, opløfter den ham, og giver ham en højere Dannelse. En vis Grad af den sædvanlige Dannelse fører letteligen Mennesker af den arbejdende Classe bort fra deres Livs Formaal, opfylder dem med Lede og Ringeagt for deres daglige Forretninger, frister dem til at sysselsætte dem med Kunster og Videnskaber, de hverken kunne forstaae eller bruge; ja forleder dem vel endog til at tage Deel i religiøse og politiske Partier, hvori de forvandles fra nyttige til unyttige, ja skadelige Medlemmer af Samfundet. Vor Videnskab fører Næringsbrugeren til sit Arbeide. Har han højere Evner og den urolige Virksomhedsaand, der pleier at ledsage disse, saa seer han tæt omkring sig en vid Mark, hvor hans Aand kan tumle sig, og hvor

han kan vinde Rigdom og Ære uden at udsætte sig for at vorde forsmaaet, gjort latterlig eller endog indviklet i strafværdige Foretagender.

225 Det er mig ikke ubekjendt, at mange af Fædrelandets mest oplyste og
indsigtsfulde Mænd forestille sig, at videnskabelige Kundskaber ere upassende,
endog skadelige for Næringsbrugeren, og at det kun er Stykker af Videnskabens
Material, saa at sige kun Recepter, som man skal meddele den arbejdende
230 Classe. Saa mange udmærkede Mænds Anseelse vilde have noget
tilbageskrækkende, dersom jeg ikke paa den anden Side saae en Modvægt i de
Mænds Overbeviisning, som især have sysselsat sig med Næringsbrugenes
Forædling, og som for største Delen leve i Lande, hvor man har en ældre
Erfaring til Prøvesteen. Jeg tilstaaer, at jeg allerede ved de første Skridt paa
Lærerbanen havde fattet den Mening, jeg nu forsvarer; men jeg har behandlet
235 den med Tvivl og underkastet den en lang Erfarings og Eftertankes Prøvelse.
Det har ikke undgaaet min Opmærksomhed, at adskillige Mennesker af de
arbejdende Classer, der havde anvendt nogen Tid paa Videnskaben, ere blevne
forskruede, have forsømt deres Arbeide, løbet efter Drømmebilleder; men jeg
har ikke kunnet overbevise mig om, at man havde Ret, naar man skjød Skylden
240 derfor paa Videnskaben. Saadanne Mennesker vilde ellers ogsaa have spildt
deres Tid paa Ting, de ikke forstode; det være sig nu, at de havde valgt
perpetuum mobile eller Statsforfatningen eller Religionen til Gjenstand for deres
ulykkelige Virksomhed. Kort: der gives en Art af Mennesker, som have en
naturlig Færdighed i at uddrage noget Vrangt af Alt, og som man ikke letteligen
245 skulde kunne forbedre, uden at opdrage dem paa ny. Men man vilde feile
meget, om man troede, at dette Slags Mennesker kun fandtes i de mindre
forfinede Classer; man finder dem overalt, selv blandt dem, til hvis Stand en
lærd Forberedelse agtes nødvendig; men her falder det ret i Øine, at Ulykken
ikke hidrører fra for megen Lærdom.

250 Man forestiller sig ofte Videnskaben for vanskelig, og Næringsbrugernes
Fatteevne altfor indskrænket. Der gives mangfoldige Naturlove, som baade ere
saa lette at forstaae og at anvende, at intet sundt Hoved kan finde Vanskelighed
deri; f. Ex. at Varmen udvider alle Legemer, at Luftens Tryk bærer Qviksølvet i
255 Barometret og det opsugede Vand i Pompen, at Virkningen af en Bevægelse
bestemmes ved Vægten, multipliceret med Hastigheden. Der gives desuden, hos
ethvert Menneske med jevnt gode Naturanlæg, en Evne til at opfatte det, der
nærmest er ham vigtigt, og som foraarsager, at Næringsbrugere ofte gjøre en
Anvendelse af videnskabelige Sætninger, som man ei havde ventet. Erfaring har

desuden lært mig i mangfoldige Exempler, at et godt Hoved endog med yderst ringe Forkundskaber, kan høste megen Gavn af Videnskaben, naar han kun ei lader det mangle paa Flid.

265 Idet man vil udelukke Næringsbrugeren fra videnskabelig Underviisning, forlanger man tillige, at Videnskabsmanden skal udfinde, hvilken Brug der i Værkstederne kan gjøres af hans Videnskab; han skal derefter udfærdige Forskrifter, om hvis Grunde Næringsbrugeren ikke behøver at være underrettet. Man tilbyder Videnskabsmanden herved den Ære at være Næringsbrugeren

270 Formynder; men han maa frabede sig den, baade for sin og dennes Skyld. Det er næsten umuligt, at Videnskabsmanden, om han ogsaa forener et praktisk Blik med sin dybere Indsigt, skal have Øie for alle de smaa Enkeltheder, hvoraf en Fremgangsmaades Held eller Misheld i Værkstedet kan vorde afhængig. Lad os endog sætte, at man hos Videnskabsmanden fandt den yderst sjeldne, om ikke

275 umulige, Forening af alle de Talenter, der behøves i Videnskaben og i Værkstedet – thi Værkstedet fordrer ogsaa Talenter, som kun forfængelig Hovmod kan overse med Ringeagt – forener han, siger jeg, alle disse Naturgaver, hvor vil han faae Tid til at anvende dem alle? Skal han give Værkstederne Forskrifter, der skulle bruges af ukyndige Mennesker, maa han da

280 ikke leve i Værkstederne for at erfare alt Det, der udfordres til at gjøre disse Forskrifter fattelige? Skal han leve for den høiere Videnskab, maa han da ikke trække sig tilbage i en, Eftertanken og Undersøgelsen helliget, Ensomhed? Men havde nu endeligen Videnskabsmanden givet Forskrifter, saa fattelige, som Forskrifter lade sig gjøre; mon der nu ikke vilde møde mange uforudsete

285 Omstændigheder, hvor den Ukyndige ikke vilde vide at bruge dem? Det er en sand Umulighed at forudsee alle saadanne Omstændigheder og allermest, hvor nye Fremgangsmaader skulle indføres. Man klager saa ofte over Ubrugbarheden af Forskrifter, der findes i Bøger: og alt for ofte ere disse Forskrifter enten urigtige eller dog utilstrækkelige; men ofte ligger Skylden hos Næringsbrugeren selv. Snart overseer han, af Ukyndighed om Forskriftens Grunde, en

290 tilsyneladende liden, men i Virkeligheden indflydelsesrig Omstændighed, snart troer han at være klogere end Forskriftens Forfatter – thi Selvklogskab er Uvidenhedens Ledsager – og gjør Forandringer, som stride mod Hensigten, medens han troer at have forbedret; snart veed han, som sagt, ikke at afhjælpe

295 uforudsete Vanskeligheder. Det er desuden næsten utroligt uden for den, som har Erfaring herover, hvilke falske Forestillinger, ikke blot raae Mennesker, men endog dannede indblande i det, der meddeles dem som Resultater af Naturvidenskaben, naar de ikke have faaet en nogenlunde rigtig og

300 sammenhængende Oversigt over den. Til alt dette kommer endnu, at den
ukyndige Næringsbruger let paa Grund af sine falske Forestillinger foretrækker
urimelige Forskrifter for de gode, et Tilfælde, der indtræffer ikke blot ofte; men
jeg tør sige, som oftest.

305 Skal Videnskaben udøve en stor og omfattende Indflydelse paa Kunstflid og
Næringsbrug, maae altsaa de, der drive den, selv bringes til nogen videnskabelig
Indsigt. I de fleste Tilfælde er det Videnskabsmanden, der skal gjøre de store og
vidtudseende Opfindelser for Næringsbrugeren; men denne maa have
videnskabelige Indsigter, for at forstaae disse Opfindelser og paaskjønne deres
310 Værd; og han maa selv gjøre en Mængde af smaae Efteropfindelser, for at
indføre Videnskabsmandens Grundtanke i de ved saa mange Biomstændigheder
forviklede Værkstedsarbeider. Miskjendelsen af dette venskabelige, meddelende
Forhold mellem Videnskabsmanden og Næringbrugeren har givet Anledning til
usigelig megen Forvirring. Det er Tid, at man gjør sig klart, hvad begge vinde
315 ved at sætte sig i deres sande Forhold til hinanden. Videnskabsmanden har ved
en saadan Vexelvirkning den Fordeel, at hans Opmærksomhed jevnligt
henvendes til Erfaringens Enkeltheder, hvilke han, uagtet han selv gaaer ud fra
Erfaringen, let fristes til at tabe af Sigte, medens han, byggende Slutning paa
Slutning, stræber at hæve sig til den høieste Indsigt. Det ligger i den
320 menneskelige Natur, at vi i en lang Slutningskjede letteligen føres vild, ikke saa
meget ved indvortes Feil deri, som meget mere derved, at vi oversee Betingelser,
der skulle tages med for at svare til Naturen; saa at vi ved Enden af Tankerækken
vel have rigtigt beviist Noget, men at dette Noget ikke findes bestemt saaledes i
Naturens store Sammenhæng. Vor Viden maa derfor flittigt bringes paa
325 Erfaringens Prøvesteen. Saadanne Erfaringer, og det meget paatrængende, og paa
en vis Maade uafviselige, naar man har indladt sig med dem, frembyde alle
Erhvervsomhedens Bestræbelser. I det at Videnskabsmanden herved bliver gjort
opmærksom paa mange Ting, hvorfor Theorien hidtil ikke kunde gjøre Rede,
drives han til nye Undersøgelser, der snart berigtige, snart udvide hans Indsigter;
330 medens han paa den anden Side nyder en ny og velgjørende Glæde af sin
Videnskab, idet han seer, hvorledes den forskjønner det borgerlige Liv.

Næringsbrugeren sættes ved sine videnskabelige Kundskaber istand til at indsee
Grundene for det, han foretager sig, og kan derfor udrette Meget, som før var
335 ham umuligt. Men ikke nok dermed. Den større Udvikling, hans Forstand har
faaet, idet han erhvervede sig de videnskabelige Kundskaber, gjør, at han
arbejder med mere Forstand; men at arbeide med Forstand er mere værd end al

Verdens Kunstrecepter. En naturlig Følge af, at Næringsbrugeren saaledes
340 arbejder med større Indsigt, er ogsaa, at han gjør sit Arbejde med Kjærlighed og
Glæde, følgelig ogsaa derfor vil arbeide flittigere og bedre. Han vil føle sig selv
forædlet og værdig til at tælles blandt Landets tænkende og oplyste Mænd; han
vil derfor ikke skamme sig ved sin Næringsvei, og hvad dertil hører; men desto
mere vil han skamme sig ved alle slette Kunstgreb, hvorved mange
345 Næringsbrugere søge ulovlig Fordeel. Denne Tænksomhed og denne ædle Tillid
ville herligt sammenknytte sig med den Opfindelsesaand, vor Videnskab saa
kraftigt vækker; Opfindsomheden hører til dens Væsen; hvert Øieblik
frembyder den os Spørgsmaal, som kun lade sig besvare ved nye Forsøg; mange
blandt disse ere af en saadan Beskaffenhed, at selv den mindre Indsigtsfulde kan
350 udtænke dem. Han har herved en herlig Leilighed til at øve sig, og til at udvikle
den større eller mindre Opfindelsesaand, der er falden i hans Lod; men det er
denne Aand, der frembringer Forbedringerne i al Slags Kunstflid og
Næringsbrug; kun ved den ville vi være istand til at kappes med Udlandets
Kunstflid. Aldrig vil et Folk kunne naae et andet ved blot Efterligning, skal det
355 staae ved Siden af dem, som forbedre Næringsveiene ved Opfindelser, maa det
selv opfinde, ellers bliver det altid en Menneskealder tilbage. Kun ved
opfinderisk Virksomhed frembringes denne hæderlige Vædekamp og denne
broderlige Meddelelse, der mere og mere vil sammenknytte forskellige Landes
Mennesker.

360

Efter alt Dette synes da vor Lærestalt at frembyde et heelt System af følgerige
Virksomheder. Lærerne have her den ønskeligste Leilighed til at berige sig med
Erfaringer, og til at forfuldkomme Videnskaben ved nye Forsøg. De Faa, som
ere fødte med Anlæg til Videnskabens Forfremmelse, ville her finde
365 fuldstændigere Hjælpemidler til at lægge den Grund, hvorpaa der skal bygges.
Den tilkommende Embedsmand, der i sin Tid skal faae Indflydelse paa
Næringsbrugene, vil her kunne erhverve sig de Kundskaber, de Færdigheder og
den Art af Uddannelse, som dertil hører. Den unge Mand af Opdragelse har her
en Skole, hvor han kan forberede sig til Næringsbrug, uden at underkaste sig
370 den raa Behandling, som et efterhaanden vigende Barbarie endnu har levnet i
Laugene. Mennesker, der ikke have været begunstigede ved en ædel Opdragelse,
ville her finde en Leilighed til at udvikle deres Aandsgaver, forædle deres
Virksomhed og hæve sig til en fortjent Anseelse. De Mænd, som udgaae fra vor
Lærestalt, ville, hver paa sit Sted i Fædrelandet, selv naar de ikke lægge an
375 derpaa, danne nye Udgangspunkter for nyttige Kundskabers Udbredelse.
Nationalaanden vil efterhaanden faae en mere praktisk Retning.

Opfindelsesaanden vil mere og mere hæve sig. Fædrelandets
Naturfrembringelser flittigere og bedre benyttes. Fremmedes Opdagelser
380 hurtigt komme i Omløb hos os. Og ved alle disse forenede Bestræbelser vil,
under Guds Velsignelse, Velstand mere og mere blomstre, Fædrelandskjærlighed
og Borgersind næres og voxe.

Med Glæde see vi saaledes vort Fædreland uopholdeligen skride frem paa den
385 Oplysningens og Uddannelsens Bane, hvorpaa det uagtet sin Lidenhed, og
uagtet sin Fraliggenhed fra Europas Midpunkt, har gjort saa hæderlige
Fremskridt. Vi føle under denne Betragtning en dyb Taknemmelighed ved
Erindringen af den lange Række af danske Konger, der lige fra ham, der stiftede
vort Universitet, med saa megen sand landsfaderlig Iver have truffet de mange
390 Foranstaltninger til Oplysningens Fremme; men, allernaadigste Konge, ikke blot
fordi Deres Velgjerninger ligge os saa nær, eller fordi Deres Menneskekjærlighed
og Huldsalighed have indtaget alle Hjerter, vil Taknemmeligheden dvæle ved
Deres Majestæt; nei, den upartiske Historie vil engang sande det med os; naar
den har fortalt, at Frederik den Sjette allerede i sin første Manddom, ved
395 Thronens Side, var sit Lands Velgjører, der kraftigt virkede for at bryde de
Lænker, der holdt Bondestanden i Afmagt, og for at lade Danmark give Europas
Nationer et lysende Exempel ved Slavehandelens Afskaffelse, og naar den har
stillet Efterverdenen for Øie, hvilken betydelig Sum af Indretninger til
Retfærdighedens og den sande Borgerfriheds Fremme denne Konge kaldte for
400 Lyset, vil den heller ikke glemme at nævne hans store og faderlige Omhu for
Almueskolerne: de høist vigtige og omfattende Forbedringer han gav Krigernes
Opdragelse: den nye, og med Tidernes Fremskridt mere stemmende Skikkelse
de lærde Skoler skyldte ham: hvilken betydelig Udvidelse og Forbedring vort
Universitet under ham erholdt; og hvor mange andre Indretninger, saavel for
405 Kunster som Videnskaber, vil den ikke have at nævne, som skyldte den samme
velgjørende Haand, enten Tilværelsen, eller forøget Liv og Kraft! Hvad
Historien engang vil fortælle om Deres Majestæt, det fylder i Dag vore Hjerter
med Taknemmelighed. Den Lærestalt, vi her indvie, giver vore
Taknemmeligheds-Følelser ny Næring og besjeler os med nye Forsætter, ogsaa at
410 bidrage vort til, at Landsfaderens store Hensigter maae opnaaes. Gud velsigne
Kongen og hans Huus! Han give, at Fædrelandet maa blomstre, og at vor
Lærestalt maa værdigen bidrage sit dertil!

415 **Kilde**
tekstnet.dk

Kildetype
Digitalt manuskript

Tags
Åbningstale

420

URI
<https://www.dansketaler.dk/tale/h-c-orstedes-tale-ved-abningen-af-den-polytekniske-laereanstalt>

425

430

435

440

445

450